

КОНСУЛЬТАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ

Психологічні особливості розвитку дітей 5-го року життя

П'ятий рік життя у періоді дошкільного віку називають середнім дошкільним. Цей період розвитку дитини позначений суттєвими змінами в її характері, діяльності, перебігу психічних процесів, стосунках з оточенням тощо.

На п'ятому році життя **сюжетно-рольова гра залишається провідним видом діяльності дитини** і досягає більш високого рівня розвитку ніж на четвертому році життя. Під час гри дитина відтворює не лише світ дорослих, а й взаємини між ними. Вона вміє виокремлювати правило, а підпорядкування йому само собою набуває для неї нового смислу.

Особливості розвитку пізнавальної сфери

На п'ятому році життя дитини відбувається поступовий перехід від поверхневого сприймання окремих розрізнених предметів і явищ до пізнання їх взаємозв'язків, взаємовідношень, від практичних спроб до мисленневих дій. Такий перехід відбувається на основі вдосконалення зорово-рухової та орієнтувально-дослідницької діяльності дитини.

Розвиток мислення

Для мислення дитини п'ятого року життя властива хаотичність. Дитина ще не спроможна поєднати окремі «здобутки» своїх роздумів у цілісний продукт. Але їй цілком доступне пізнання предметів та явищ у різних взаємозв'язках. Вирішальне значення у процесі розвитку мислення дитини відіграє майстерність дорослого в спонуканні дитини до вибіркової активізації наявних знань щоразу в новому аспекті відповідно до конкретної ситуації.

Досвід такої діяльності в дитини п'ятого року життя поступово призводить до якісно нового підходу до аналізування предметів і явищ навколишнього світу.

Розвиток процесів пам'яті

Особливо інтенсивно в дитини п'ятого року життя розвивається пам'ять. Вона посідає чільне місце в розширенні досвіду пізнання дитиною навколишнього світу та орієнтації в ньому.

У дитини з'являється потреба в довільному відтворенні, а згодом і довільному

запам'ятовуванні. За допомогою дорослих вона починає оволодівати простим прийомом довільного запам'ятовування — повторенням. Збільшується обсяг того, що дитина здатна запам'ятати. Наприклад, коли дитина переказує казку, вона не лише відтворює основні події, а й вдається до подробиць, передає пряме й авторське мовлення. Для розвитку пам'яті дитини найважливішими є: мовленнєве спілкування; слухання літературних творів; сюжетно-рольова гра.

Розвиток уяви активно розвивається, стають помітнішими перші спроби керувати власними образами, змінювати їх відповідно до свого задуму. Уява дитини розвивається в тісному взаємозв'язку з мовленням. Адже саме мовлення сприяє формуванню уявлень про предмет і дає змогу дитині уявити предмет, якого вона не сприймала. Обмежений розвиток мовленнєвої діяльності дитини однозначно гальмує і розвиток її уяви. Батькам слід звертатися до логопеда, якщо у дитини проблеми мовленнєвого розвитку.

Важливе значення для розвитку уяви дитини має будь-яка продуктивна діяльність, особливо конструювання. **Конструювання** — один із найбільш важливих засобів формування в дитини універсальної здатності до будь-якої діяльності. У конструюванні найраніше виявляється здатність дитини до творчості, воно стає засобом її самовираження. Дитина проявляє стійкий інтерес до різних видів зображувальної діяльності. Розширюється діапазон образів природи, людей, тварин, іграшок, які дитина прагне відтворити. Помітно вдосконалюються малюнки дитини.

Неповторний період «чомучки»

П'ятий рік життя дитини — це нова, якісно вища сходинка розвитку її пізнавальної потреби, що є внутрішнім джерелом пізнавальної активності. У цей час увага дитини з окремих предметів, їх назв і якостей спрямовується на співвідношення і зв'язки між ними. Дитина починає фокусувати увагу на діях з предметами, помічати їх причини та наслідки, вона зацікавлюється взаємодією предметів у навколишньому світі, у неї виникають запитання: «Чому?», «Навіщо?», «Звідки?», «Як це відбулося?» тощо. Саме тому дитину п'ятого року життя часто називають «чомучкою».

Особлива роль дорослого у цей період розвитку дитини — правильно реагувати на її «Чому?». Щоб стимулювати дитину до самостійного пошуку відповіді, дорослому варто давати розгорнуті, серйозні, вдумливі, правдиві відповіді. У таких відповідях дитина має відчувати значущість своїх запитань, а дорослий — проявляти позитивне ставлення до інтересів дитини. Варто спеціально формувати у дитини бажання і вміння запитувати й шукати власну відповідь на запитання.

Дитина майже синхронно діє і говорить про те, що робить, її висловлювання ніби завершують окремі етапи пізнання. Таке мовлення є засобом мислення й безпосереднього включення в пізнавальну діяльність. Особливої уваги з боку дорослого потребує робота з літературними творами. Повноцінне сприймання літературного тексту на п'ятому році життя дитини є особливою взаємодією її практичної та ігрової діяльності.

Щоб по-справжньому зрозуміти художній твір, дитина має його прослухати, переглянути в малюнках, кілька разів «прочитати» книжку руками, проговорити окремі частини тексту для себе й для інших, знайти з-поміж іграшок персонажів твору, програти з ними окремі ситуації, «приміряти» до реального життя найцікавіші моменти твору.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток

Мовлення має провідне значення у розвитку сенсорних процесів дитини п'ятого року життя. Під час називання ознак предметів, дитина водночас виділяє їх. Збагачення мовлення дитини словами, що означають якості предметів, зв'язки та відношення між ними, сприяє осмисленому сприйманню.

Упродовж п'ятого року життя відпрацьовуються навички точно вживати слова-означення під час спеціальних дидактичних ігор, спрямованих на розвиток порівняння, узагальнення, класифікації, адже основна їх орієнтація — пізнання предмета, уточнення його якостей та властивостей, правильне їх означення словом. Дитина вже може чітко висловити, який предмет хоче отримати, яку іграшку

загубила тощо. З'являються спроби висловити свої уявлення, образно представити задум-прохання.

Дитина відповідає на запитання щодо характеристики стосунків людей у спілкуванні: «Хто?», «Кому?», «Де?», «Навіщо?», «Що говорить?» тощо.

Виникає потреба роз'яснювати та розтлумачувати значення слів дитині, утворювати разом нові. Подальший розвиток когнітивних процесів (сприймання, пам'ять, мислення, уява) дає змогу дитині середнього

дошкільного віку зробити мову та мовлення об'єктом усвідомлення. Швидкоплинний характер словотворення вказує на природність цього явища у мовленнєвому розвитку дитини п'ятого року життя.

Довільність (произвольність) поведінки дитини

Упродовж середнього дошкільного віку психічні процеси дитини поступово набувають ознак довільності. Завдяки цьому дедалі більше бажань дитини переходить у її наміри.

Особливістю поведінки дитини цього віку є те, що вона має намір і прагне одразу його реалізувати, скоротити час, необхідний для обдумування, але не усвідомлює шляхів та засобів втілення цього наміру. Коли ж їй потрібно тривалий час діяти за наміром, то для його підтримки необхідні допоміжні спонукання з боку дорослого. У цьому й проявляється **недостатня свідомо регуляція** дитини. Вона не може розмірковувати, аналізувати проблему з різних боків. їй легше відмовитися від бажаного майбутнього, ніж заради нього поступатися цьогочасними бажаннями.

На п'ятому році життя дитина починає застосовувати власне мовлення для планування своїх дій. Вона зазначає: «Буду малювати ліс. Намалюю багато дерев, а потім зайчика». Або так: «Посаджу квіти і буду їх поливати, щоб швидше вирости».

Також дитина п'ятого року життя починає використовувати мовлення для керівництва своїми діями. Коли вона спрямовує свої дії, то здебільшого говорить уголос. Існування зовнішнього мовлення, зверненого до себе під час досягнення мети, свідчить про недостатній розвиток регулятивної функції щодо власних дій.

Планування для дитини є складним завданням і потребує мобілізації розумових зусиль. Треба вчити її попередньо визначати спосіб своїх дій, орієнтувати на зразок предмета, який потрібно буде відтворити. Уміння дитини визначити свої майбутні дії, розповідати про них не лише позитивно впливає на досягнення нею мети, а й допомагає поступово позбутися імпульсивності в поведінці.

Важливо навчити дитину обдумувати послідовність виконання роботи, заздалегідь добирати необхідний матеріал і знаряддя. Доцільно обговорювати з нею задуми, створювати можливість вибирати певні засоби з багатьох варіантів. Допоможуть такі запитання: «Як ти хочеш це зробити і чому?», «А як можна зробити інакше?», «А як краще?», «А як я зробила, відгадай?», «А чому б я так вчинила?» тощо.

У середньому дошкільному віці підвищується стійкість намірів дитини завдяки оволодінню нею засобами для їх здійснення, набуттю практичних умінь та навичок. Зростає здатність до вольових зусиль, а отже починає розвиватися довільна поведінка. Свої вольові зусилля дитина п'ятого року життя може спрямовувати не лише на активізацію дій, а й на їх гальмування. У дитини з'являється свідомий контроль своєї динамічної активності, мотиви розмірковувального характеру починають домінувати над імпульсивними. **Однак цей контроль ще недосконалий і має обмежений характер.** Найліпших успіхів дитина досягає під час гри, коли вона бере на себе відповідну роль. Найбільш дієвими способами керівництва поведінкою і діяльністю дитини п'ятого року життя є такі: демонстрування зразка; вказівки; пояснення; нагадування.

Опосередковане керівництво також здійснюють шляхом надання діям дитини певного смислу, підтримки і заохочення її зусиль. Під час корегування дій дитини замість прямих вказівок варто застосовувати навідні запитання, що змушували б її міркувати, шукати вихід зі скрутного становища. Під впливом такого стимулювання думки і дії дитини стануть більш самостійними.

Емоційна сфера

На п'ятому році життя ускладнюється зміст емоційної сфери дитини:

- з'являється здатність розрізняти прояви переживань, розуміти переживання інших та пов'язувати їх з певними діями;
- відбувається диференціація емоцій, дитина активно засвоює не лише «мову» почуттів, а й починає проявляти власне ставлення до дійсності у своїх малюнках, будівлях з конструктора, позах, інтонаціях, рухах та у виборі партнерів по спілкуванню.

Важливим новоутворенням в емоційній сфері дитини п'ятого року життя є її здатність стати на позицію іншої людини, відчувати, як вона почувається, виявити співчуття, співучасть тощо. Дитина починає розуміти, як потрібно чинити в певній ситуації.

Особистісна сфера

Процес становлення особистісних утворень психіки дитини — особливо індивідуалізоване явище, що потребує особистісно орієнтованого педагогічного підходу дорослого. Паралельно з пізнанням довкілля дитина пізнає і саму себе. Особливого значення при цьому набувають оцінні судження дорослих, які є могутнім джерелом переживання.

Основними новоутвореннями особистісної сфери дитини п'ятого року життя є:

☺ поглиблення усвідомлення дитиною образу себе: вибудовується структура Я, під впливом оцінного ставлення оточення пізнавальний компонент образу Я набуває нової якості, знання та уявлення дитини про саму себе систематизуються та конкретизуються;

☺ проявляється стабільне соціально-пізнавальне самоприйняття, підвищується рівень самооцінки й передбачення оцінного ставлення з боку оточення;

☺ дитина починає оцінювати себе очима інших людей, вчиться аналізувати свої вчинки «збоку», приймати рішення, враховувати при цьому можливу реакцію на свої дії з боку партнерів по спілкуванню.

Дитина вчиться брати до уваги свої реальні успіхи в тому чи тому виді діяльності, узагальнювати та класифікувати власні вчинки відповідно до норм і правил, які регулюють поведінку дитини, тобто починає формуватися рефлексивне я.

Крім того, на п'ятому році життя в особистісній сфері дитини відбувається вторинна статева ідентифікація як показник єдності переживань і рольової поведінки. Дитина усвідомлює знання про норми й вимоги, пов'язані з її належністю до певної статі, та формування адекватної поведінки. Дитина здатна розрізнити людей за їх статевою приналежністю й відповідно визначити, до якої групи вона належить: чоловіків чи жінок. Це відкриває шлях до сприймання й оцінки власних дій, а також вчинків інших хлопчиків і дівчаток (наприклад, хлопчик має пропустити дівчинку вперед, запропонувати їй місце тощо).

Соціалізація дитини

На п'ятому році життя спілкування дитини стає інтенсивнішим, у неї складається певна позиція у групі, внаслідок чого відбувається її диференціація за соціальним статусом.

Показниками визнання дитини однолітками є:

- успішність дитини в індивідуальній і спільній діяльності;
- особливості власної поведінки дитини;
- оцінка її успішності дорослими.

У цьому віковому періоді надзвичайно важливо, щоб дорослі приділяли належну увагу **дитячому самообслуговуванню**. **П'ятий рік життя — це чи не найважливіший період для формування операціональних можливостей дитини в найрізноманітніших побутових ситуаціях її життєдіяльності.**

Література:

з матеріалів журналу практичний психолог: дитячий садок №4, 2013 р.

Підготувала психолог Матвеєва О.І.